

וישב

מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל", זהו סיום הפירוש הב', דאף שהוא ידע שהחלום אמת, מ"מ אמר כן, "להוציא מלב בניו".

אבל לכאורה פירוש זה (בדברי רש"י) דחוק הוא, שהרי בכתוב ממשיך, "ואביו שמר את הדבר", ופרש"י, "הי' ממתינ ומצפה מתי יבוא", הרי מפורש שברור הי' ליעקב שהוא חלום אמיתי ובודאי יתקיים, אלא שהי' ממתינ ומצפה מתי יתקיים.

א. "ויספרי אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחיד לך השתחוות לך ארצה", ובפרש"י מעתיק מן הכתוב, "הבוא נבוא" ומפרש, "והלא אמך כבר מתה והוא לא הי' יודע שהי' דברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל".

ולפי דברי כמה מפרשי רש"י נמצא, שרש"י כותב כאן שני פירושים: (א) ש-יעקב, "לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה" (שהוא ע"פ בראשית רבה על אתר), (ב) פי' רבותינו ד, אין חלום בלא דברים בטלים" (והוא ע"פ דברי הגמ'-רא').

ולכאורה משמע, שלפי הא' חשב יעקב שאין ממש בחלום והוא חלום שווא, כיון שגם, "אמך" היתה משתחוה (וטעה בזה, כי "לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה"); ואילו לפי רבותינו ידע יעקב שהחלום הוא חלום אמיתי, והפרט ד, "אמך" משתחוה אינו סותר לאמיתיות החלום (אף שלשיתת רבותינו א"א לומר שהדברים מגיעים לבלהה), כי "אין חלום בלא דברים בטלים", ופרט זה הוא מה, דברים בטלים שבו. ומה שמס-יים רש"י, "ויעקב נתכוין להוציא הדבר

(5) לו, יא.

(6) ומטעם זה יש מפרשים בפרש"י ש, הוא לא הי' יודע" קאי על יוסף - ראה מדרשי התורה (להקדוש אשתרוק). באר מים חיים (לאחי המהר"ל).
(7) ואולי י"ל בפירוש הרא"ם והגו"א, שגם לפי הא' ידע יעקב שהוא חלום אמת, אף שלא הי' יודע פתרון החלום (שהרי לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה). וזה ש, אביו שמר את הדבר" היינו ש, הי' ממתינ ומצפה שיתקיים" אף שלא ידע איך יתקיים. ע"ד מ"ש בחי' ופי' מהרי"ק (על פרש"י) ונחלת יעקב בפרש"י.

(*) ראה גו"א ונחלת יעקב בפרש"י בדי"ה לפי שהי' מטיל שנאה, לא שלא הי' מחזיק החלום אמת שהרי כתיב ואביו שמר את הדבר.

(**) אבל בלבוש כאן, שלפי הא' ד, אביו שמר את הדבר" הוא לא לקיים החלום (כפ"י הב'), אלא לקיים חשקו ורצונו של יוסף, ומפרש דפרש"י, "ממתינ ומצפה מתי יבוא" (כ"י ודאי לו שיבוא), זה פי' לדברי רז"ל. אבל לפי פי' הראשון פירושו הי' ממתינ ומצפה ומתפלל שיבוא למלאות משאלות לב יוסף. אלא שרש"י פירשו לפי משמעות פשוטו כדרכו בכל מקום. וצ"ע, דלפ"ז סותר רש"י בפי' ואביו שמר את הדבר" כפי' רבותינו (בפסוק שלפנ"ז), ולא כפי' פי' הראשון (שם) שהוא לפי פשוטו של מקרא.

(1) פרשתנו לו, י"ד.

(2) ראה רא"ם, גו"א ובכמה מפרשים.

(3) פפ"ד, יא.

(4) ברכות נה, סע"א ואילך.

(4*) כמפורש בלבוש. וראה הערה 7.

וע"ז מסיים רש"י, דאף שיעקב ידע ש- כללות החלום יתקיים, מ"מ אמר „הבוא נבוא גוי", כדי „להוציא הדבר מלב ב- ניו", שהם לא ידעו „שאין חלום בלא דברים בטלים", ובמילא אפשר לומר להם, ש„כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל"י.

ב. אלא שלפ"ז צריך ביאור: כיון שלפי האמת „הדברים מגיעין לבלהה", א"כ מה הם הדברים בטלים שבחלום?

(11) בכמה מפרשים פירשו דדברי רש"י „ויעקב נתכוין להוציא הדברים מלב בניו" קאי גם על פי' הא' – ראה ח' ופי' מהר"ק, משכיל לדוד ועוד. אבל לפי פירושם יש כאן ב' פירושים ברש"י אלא שסיום לשון רש"י קאי על שניהם (ובמשכיל לדוד מפרש ע"פ הב"ר (הניל הערה 3) שיעקב סבור שתתה"מ מגעת בימיו כו'). וראה נחלת יעקב, דברי דוד (להט"י) כאן. נזר הקודש לב"ר כאן. ועוד.

(12) ומה שרש"י לא פירש שלפי האמת לא היו הדברים מגיעים לבלהה והם הדברים בטלים שבה- חלום – יש לומר, כי בפשטות מסתבר לומר ש- „אמך" קאי על בלהה כיון „שגדלתו כאמו", כפי שמצינו בפירוש לעיל (ויצא ל, ג'ו ובפרש"י) „ותלד על ברכי . . ואנא ארבי . . ויתן לי בן" – אלא שכיון שדוחק גדול לומר שיעקב ידע מזה ואעפ"כ אמר „והלא אמך כבר מתה", שזהו כעין שקר (וראה גם במפרשי רש"י כאן). הוצרך רש"י לחדש שיעקב לא ה"י יודע שהדברים מגיעים לבלהה (וראה יפה תואר השלם שם ד"ה סבור).

ויש לומר, שסברתו של יעקב דלא קאי על בלהה (אף שמפורש כעין זה בדברי רחל כנ"ל), כי אע"פ שמתאים לקרוא להאשה המגדלת „אם" בשם המושאל (ואפילו בהרגש הבן המתגדל ה"ה ע"ד „אמו"), מ"מ לא מתאים להשוותה להאב בחדא מחתא, ע"ד נדו"ד שראה „השמש והירח". וראה חזא"ג מהרש"א שם. לבוש האורה כאן. ועוד.

ועפ"ז יומתק דיוק הלשון „הדברים מגיעין לבלהה", כי עצם הענין ד„שמש וירח" שבחלום לא קאי באופן ישר על בלהה (כמו ש„שמש" קאי על יעקב), אלא כיון ש„אמו כבר מתה" ה"י יכול „להגיע" גם לבלהה כיון ש„גדלתו כאמו" (ולכן חשב יעקב שזהו מהדברים בטלים שבחלום).

ואולי י"ל, שאין כאן שני פירושים ברש"י, אלא כל דבריו הם המשך אחד. וכדיוק לשונו „ורבותינו למדו מכאן" [ולא כתב, כדרכו בכ"מ כשמביא שני פירושים, „דבר אחר" או „ורבותינו דר- שו" וכיו"ב], שאין במשמעות לשון זו שזהו פירוש חדש, אלא רק הוספת ענין. ושיעור לשון רש"י כך הוא: כיון שיעקב לא ידע שהדברים מגיעים לבלהה, ו- אעפ"כ ה"י ברור לו שהחלום יתקיים (כ- המשך הכתוב „ואביו שמר את הדבר"), הנה מזה למדו רבותינו שאין חלום בלא דברים בטלים. וזו היתה דעתו של יעקב, שאף שכללות החלום יתקיים, מ"מ פרט זה שבחלום (שאמו תבוא להשתחות לפניו) הוא מהדברים בטלים שבו. אבל לפי האמת לא ה"י זה מהדברים בטלים כי אכן היו הדברים מגיעים לבלהה.

(8) וצ"ע בפרש"י לך יג, יג. צו ו, ה. קדושים יט, ה (ד"ה לרצונכם). שם, כ (ד"ה בקורת תהי').

(9) ראה גם חזא"ג מהרש"א בברכות שם.

(10) ברמב"ן כאן „ולפי דעתי כי בעת שירד יעקב למצרים כבר מתה בלהה גם זלפה כו". אבל דברי רש"י מפורשים כב"ר על אתר, כנ"ל בפנים (והערה 3). וראה תרגום יונתן וירושלמי ויחי (ג, טז) בפ"י ויצו אל יוסף „ופקידו ית בלהה". הרי שהיתה קיימת גם לאחר פטירת יעקב. וכ"ה ביל"ש ומדרש לקח טוב שם. ובכמה מדרשים (תנחומא צו ז. תנחומא (באבער) שמות ב. ועוד).

וראה בראשית רבתי (לרי"מ הדרשן) ויחי ג, יח בכתוב „וילכו גם אחיו" – „מהו גם, מלמד שהלכה בלהה תולה ונפלה לפניו ואח"כ באו אחיו ונפלו לפניו אותה שעה נתקיים בו השמש והירח כו". ע"ש. וכבר שקריט במפרשי רש"י בקשו"ת הרמב"ן – ראה מהר"י אבוהב. אמרי שפר. ועוד. ואכ"מ.

(*) בפרש"י „את מי צווא בני בלהה". אבל אין מזה הוכחה שס"ל שבלהה כבר מתה, כי ברש"י מפורש הטעם. שהיו רגלין אצלו. זאת ועוד, ע"פ פשט"מ, אין מסתבר שהבנים (השבתים) יצאו – ישלחו את בלהה ליוסף.

פרט באופן שעצם הדבר אין בו דבר מיוחד, ורק פרט צדדי הוא דבר שמצפה אליו¹⁹] – הרי ע"פ הנ"ל (ס"א) כוונת רש"י היא להיפך ממש, שיעקב חשב שפרט זה דהחלום (שאמו תשתחוה לו) הוא מהדברים בטלים שבחלום.

ועפ"ז – מהו גודל הענין בחלום זה שיעקב ה' ממתין ומצפה מתי יבוא?

ג. ויש לומר, שזה מתורץ ע"פ דיוק לשון רבותינו שלמדו מכאן, שאין חלום בלא דברים בטלים, דלכאורה ע"פ הנ"ל ה' כאן רק דבר אחד בחלום ש- אינו אמיתי (זה שאמו תשתחוה לו), והל"ל, אין חלום בלא דבר בטל?

ונ"ל, שבדיוק אמרו, אין חלום בלא דברים בטלים בלשון רבים, שיעקב חשב שיש כמה, דברים בטלים ב- חלום²⁰, דכשם שהפרט שאמו תשתחוה לו הוא דבר בטל (שהרי לא ידע שה- דברים מגיעים לבלהה), כך חשב שגם זה שהוא יבוא להשתחוות לו ארצה הוא מהדברים בטלים שבחלום, דאמיתיות החלום היא רק בזה שיוסף יעלה ל- גדולה עד שימלוך על כל אחיו, אבל לא שימלוך גם על אביו עד שיעקב ישתחוה לו ארצה.

19) ראה מלאכת הקודש שם: ולכן ה' מצפה מתי יבוא העת שתעמוד רחל עקרת הבית וממילא יעמוד זקנו אברהם ושם ועבר רבותיו וילמוד מהם התורה אע"פ שהחלום מצד עצמו הוא רע שיתבקר פנקסו שישתחוה לבנו הוא ובניו עכ"ז טובה ה- נמשכת ממנו היא יותר מרעותו.

20) להעיר שבברכות שם הרא"י מיוסף לא הובאה בברי ר"י משום ר' שמעון, אי אפשר לח- לום בלא דברים בטלים, אלא במאמר בפ"ע, א"ר ברכי' חלום אע"פ שמקצתו מתקיים כולו אינו מתקיים מנא לן מיוסף, לשון המורה מלכתחילה שרק מקצתו מתקיים. וראה דק"ס שם, עוד גי' בברכות שם. ורש"י.

ויובן זה בהקדים תמי' בכללות ה- מסופר בכתוב כאן ש, ואביו שמר את ה- דבר, ש, ה' ממתין ומצפה מתי יבוא, שמורה על דבר החביב עליו, שרוצה שיבוא ויתקיים כבר, מהו העילוי בזה שבנו ימלוך ואביו ישתחוה לו ארצה? דאע"פ שהכלל²¹ ד, בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו²² הוא דבר מובן ופ- שוט²³, הרי זה רק שאין אדם מתקנא בבנו ותלמידו כאשר מתעלים למדריגה נעלית יותר ממנו, אבל אין מקום שהאב יצפה שבנו ימלוך עליו²⁴, ובאופן שכל אחיו המבוגרים וגם האב²⁵ יהיו עבדים לו וישתחוה לו ארצה.

יש מפרשים²⁶ כוונת רש"י ע"פ מ"ש במדרש כאן, כך ה' אביו יעקב סבור שתחיית המתים מגעת בימיו, והיינו דזה שה' ממתין ומצפה מתי תגיע העת שית- קיים חלומו, הוא (לא ע"ז שיוסף ימלוך וכולם ישתחוה לו שזה באמת ה' צער גדול ליעקב, אלא) משום שה' סבור שתחיית המתים מגעת בימיו²⁷, ולכן ה' מצפה מתי יבוא העת שתעמוד רחל אמו.

אבל נוסף על עצם הדוחק לפרש כן בפרש"י, שאין שום רמז לענין הנ"ל (שנמדרש) שיעקב ה' סבור שתחיית המתים מגעת בימיו, ועוד זאת שפשטות הכוונה ב, שמר את הדבר קאי על כללות תוכן החלום ולא על ענין צדדי שיתקיים כשיבוא זמן קיום החלום [וב-

13) סנהדרין קה, ב.

14) ראה ספורנו עה"פ (יא).

15) ראה ב"ר שם, יב: אמר אם נתבכרה פינקסו

מה יוכל אני לעשות.

16) וראה מדרשי התורה שבהערה 6: ויש לתמוה איך שם יוסף בלבו לספר בגנות אביו בפניו.

17) מלאכת הקודש על פרש"י כאן.

18) ראה גם יריעות שלמה (להמהרש"ל) ובה-

נסמן בהערה 11.

שקר (דפשוט, דאף שיעקב רצה, להוציא מלב בניו, מ"מ לא יתכן שמשום כך יוציא יעקב שקר מפיו), וזהו שאמר, "כך השאר הוא בטל", שלא רק פרט זה ד, "אמך" הוא דבר בטל אלא יש בו עוד פרטים, "בטלים", אלא שהשבטים הבינו מדבריו שכולו בטל.

ד. אבל עדיין צריך להבין (בפני-מיות הענינים) גם בנוגע לעיקר החלום, שיוסף ימלוך על שאר האחים והם יבואו להשתחוות לו ארצה, דלכאורה, אע"פ שכיון שיוסף הי' בן זקוניו של יעקב אשר אהב אותו מכל בניו לכן הי' רוצה שיעלה לגדולה, ועוד יותר משאר כל בניו, מ"מ, מהו העילוי בזה שהוא ימלוך על אחיו עד שישתחוו לו ארצה, ועד כדי כך שיעקב הי' ממתין ומצפה מתי יבוא הדבר?

ויש לבאר זה ע"פ מ"ש רש"י לקמן עה"פ²⁵, "וישלחו מעמק חברון" – "מ-עצה עמוקה של אותו צדיק הקבור ב-חברון לקיים מה שנאמר²⁶ לאברהם בין הבתרים כי גר יהי' זרעך", היינו שה-שליחות ששלח יעקב את יוסף היתה, "ל-קיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים", דלפי זה יש לומר, שגם כללות הסיפור דפרשתו ע"ד יוסף ואחיו היתה בו, "עצה עמוקה" שתתקיים ברית בין הבתרים.

ועפ"ז יש לומר, שעד"ז הוא בנוגע לפרש"י דידן, דזה שיעקב הי' ממתין ומצפה מתי יבוא, הרי בפנימיות אין הכוונה למלכותו של יוסף כשלעצמה (שבכך שאחיו ישתחוו לו אין מעלה), אלא בכך שגזירת בין הבתרים תתקיים

וי"ל שכן הי' בפועל, שפרט זה ש-יעקב ישתחוה ליוסף הי' מהדברים בטלים שבחלום, כי יעקב לא השתחוה ליוסף, ארצה, אלא רק, "וישתחוה ישר-אל על ראש המטה"²⁷.

ועפ"ז יש לבאר גם דיוק לשון רש"י "כשם שאי אפשר באמך כך השאר הוא בטל", ולא נקט הלשון "כולו" בטל, כי נקט לשון כזו, שבה נרמזת גם סברתו של יעקב לפי האמת, שיעקב סבר, דאף שעיקרו של החלום צריך להתקיים, מ"מ ישגם כמה פרטים שאינם מוכרחים להת-קיים, ויתירה מזה, שע"פ סדר מוכרחים להיות פרטים שלא יתקיימו כי "אין ח-לום בלא דברים בטלים", ולכן אמר²⁸ יעקב לשון כזו שלא יהי' בלשונו דבר

(21) ויהי מז, לא.

(22) בפרש"י שם ד"ה וישתחו ישראל – "תעלה בעידנא סגיד לוי". אבל ראה במפרשי רש"י, שלא היתה השתחווה זו בגדר הכנעה (כהשתחווה ע"ד הרגיל), שזה הי' גנאי ליוסף שאביו הי' משתחוה לו, וכדמוכח גם מזה שלא השתחוה תיכף כשבא אליו אלא רק אחר השבועה – ראה ג"א ונחלת יעקב שם. וראה פרש"י שם ד"ה על ראש המטה, הפך עצמו לצד השכינה". ובפרט ע"פ הד"א בפרש"י שם "על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלימה", וראה רע"ב וחי' ופי' מהרי"ק שם. לקמן ע' 211 ואילך. וראה ע"ד החסידות תרי"א פרשתנו (כת, ג) תרי"ח שם (סט, ד ואילך) דהשתחווה דיעקב היא מלמעלה למטה מן הגבוה למנוח. עיי"ש בארוכה.

(23) להעיר שבהעתקת לשון רש"י ברמב"ן כאן "הכל בטל" (וראה ל' הגמ' ברכות שם) (הג"ל הערה 20). אבל בדפוס ראשון ושני "השאר", כבדפוסים שלפניו.

(24) לכאורה אפשר לפרש שהלשון "כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל" אינו מדברי יעקב אלא הם דברי רש"י שמפרש כוונת דברי יעקב כמה שאמר, "הבא נבוא כו", שהיתה "להוציא הדבר מלב בניו". אבל יש לפרש ג"כ שיעקב אמר כן (כדמשמע קצת מלשונו "כשם שא"א באמך") ומ"ש "נתכוון להוציא הדבר מלב בניו" אין פירושו שזו היתה רק

כוונה ומחשבה, אלא עשה כן בפועל באמרו, "כשם שא"א באמך כו". ועצ"ע.

(25) לו, יד.

(26) לך טו, יג.

לפי שהמשיך והשפיע מעניניו ותכונותיו הרוחניים לכא"א מישראל³²:

ייחודו של יוסף לגבי שאר השבטים הי' בזה ששאר השבטים היו רועי צאן, מופרשים ומובדלים מעניני העולם בכדי שלא יבלבלו מעבודת השם, משא"כ יוסף הצדיק הי' בגלות, נשבה לבין הגוים³³, ויתירה מזו, שהי' שולט בכל ארץ מצרים, ולא הי' זה רק כלפי חוץ ובחיצוניות, אלא שהי' עסוק בכל זה, תחלה בבית פוטיפר, ויפקדו על ביתו וכל יש לו נתן בידו³⁴, ולאח"ז, ועל פיד ישק כל עמי³⁵, שניהל בפועל כל עניני מצרים כו', שזוהי "טרדה גדולה ועצומה ביותר"³⁶ – ואעפ"כ, הרי כל טרדות אלו לא נתקו אותו ואפילו לא בלבלו אותו מעבודת השם, וגם בעת עסקו בהם נשאר בתכלית הדביקות באלקות, עד שהי' "מרכבה ממש לאלקות"³⁷.

ויתירה מזו, לא רק שהטרדה בעניני העולם לא גרמה אצלו חלישות בדביו קותו באלקות, אלא שהוא פעל בהם ובעניני מצרים, כמרו"ל³⁸ עה"פ³⁹ ויוסף הורד מצרימה, "שלט בהון . . . כבש ב" הון", שפעל על עניני הגלות שיהיו בהתאם לעבודתו דיוסף את השם⁴⁰.

וזהו מה שכל ישראל נקראים על שם

ע"י מלכותו של יוסף, שהרי גזירת "גר יהי" זרעך בארץ לא להם" היתה יכולה להתקיים בכמה אופנים (וכמחז"ל⁴¹ ראוי הי' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשל את של ברזל), אלא יעקב הי' ממתין ומצפה מתי יתקיים חלום יוסף, שיוסף ימלוך, שע"ז תהי' ירידת יעקב למצרים בדרך כבוד, וכן שהותם של ישראל בארץ מצרים במשך ריבוי שנים תהי' באופן של מנוחה וכבוד ושלווה, להיות שיוסף הי' משנה למלך שבלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו⁴², וכפי שהי' בפועל שבני ישראל ישבו בארץ גושן שהיא מיטב הארץ⁴³.

אך גם פירוש זה אינו מחוור, כי פשטות החלום היתה לא על כללות מלכותו של יוסף (כלפי אומות העולם), אלא רק שהשמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי, היינו רק ההשגת תחואה דיעקב ואחיו. גם פשטות הלשון "הי' ממתין ומצפה מתי יבוא" אינו מתאים כ"כ לפי הנ"ל, דלשון זו מורה שהי' מצפה שהדבר יבוא בקרוב ובמהרה, ואילו לפירוש הנ"ל ודאי לא הי' מצפה שהדבר יבוא במהרה (דמדוע יצפה יעקב להתחלה של גלות, ואפילו אם הי' באופן של כבוד). ומתאים רק לומר שהי' יודע שיתקיים כו', אבל לא ש"הי' ממתין ומצפה מתי יבוא".

ה. והביאור בזה:

ידוע הביאור הפנימי בזה שכל יש"ר ראל נקראים בשם יוסף, "נוהג כצאן יוסף"⁴⁴, שהוא לא רק "לפי שהוא פרנסם וכלכלם בימי הרעב"⁴⁵ כפשוטו, אלא

(32) ראה בכל הבא לקמן לקו"ש חכ"ה ע' 253

ואילך. וש"נ.

(33) רש"י ויחי מז, לא.

(34) פרשתנו לט, ד. ובת"א (ועד"ז בתיב"ע) שם,

יא: למבדק בכתבי חשבני.

(35) מקץ מא, מ.

(36) ל' התרו"ח ויחי קב, ג. ועוד.

(37) סה"מ תפר"ח ריש ע' כו.

(38) ב"ר פפ"ו, ב.

(39) פרשתנו לט, א.

(40) ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 194 ואילך.

וש"נ.

(27) שבת פט, ב.

(28) מקץ מא, מד.

(29) ויגש מז, ו.

(30) תהלים פ, ב. ובפרש"י שם.

(31) ל' רש"י שם (וראה ויגש מז, יב).

גאולה, גאולת בני מהגלות, וכמודגש בהמשך לשון רש"י, "וכן שומר אמונים"⁴⁵, מה שבני ישראל מחכים ומצפים "לאמונתו של הקב"ה . . לגאלם"⁴⁶, מה-גלות.⁴⁷

והביאור בזה:

נתבאר כמה פעמים אשר כללות ה' ענינים המבוארים בפרשה זו קאי לא רק על יעקב אבינו השבטים ויוסף כאנשים פרטיים, אלא מורים על כללות בני ישראל שבכל הדורות, ולא רק ככל מעשה אבות המבוארים בספר הישר (ספר בראשית) שהם סימן ונתינת כח לבנים⁴⁸, אלא שהדברים עצמם מרמזים על כללות עם ישראל.⁴⁹

וכמרוז במדרש בפרשתנו⁵⁰, "שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף ויוסף ה' עסוק בו' ראובן ה' עסוק בו' ויעקב ה' עסוק בו' ויהודה ה' עסוק בו' והקב"ה ה' עוסק בורא אורו של מלך המשיח", שפנימיות הפירוש בדברי המדרש הוא לא שהשבטים יוסף ראובן יעקב ויהודה ה' כל אחד עוסק בעניניו הפרטיים ו' הקב"ה ה' עוסק בענין אחר, "בורא אורו של מלך המשיח", אלא שזהו אמיתות תוכנו של העסק של כ"א מהם בפרט⁵¹.

וכשם שבהמשך הפרשה במעשה יהו-

וסף, כי הכח שיש לכל ישראל לעבור את הגלות נמשך ובא מיוסף הצדיק⁵².

וזהו מה שיעקב "ה' ממתינ ומצפה מתי יבוא" קיום חלומה של יוסף, שאחי יוסף ישתחוו לו ארצה, דענין ההשתחוואה מורה על הביטול כלפי המלך שאליה משתחוה, שע"י ביטול זה להמלך נמשכים⁵³ אל העם השפעות המלך, הן השפעות גשמיות והן השפעות רוחניות.

ולכן ה' יעקב ממתינ ומצפה לקיום חלומה של יוסף שדוקא באופן כזה בכחם של ישראל לעבור את ההעלם והסתר דגלות מצרים⁵⁴ (וגלות בכלל, דכל המלכיות נקראו על שם מצרים⁵⁵), כאשר הם תחת מלכותו של יוסף, היינו הנגהה זו שגם בהיותם בגלות שהוא מצב של חושך והעלם והסתר, לא יוטדו ויתבלבלו מעבודת השם, ונשארים שלמים במצבם, בלימוד התורה וקיום המצות, ואדרבה, הם שולטים ומושלים על עניני הגלות.

ו. אבל לפי זה הרי מה שיעקב ה' מצפה לו הוא רק מעלה ועילוי במצב ועבודת בני בגלות לגבי מצבם בלא"ה בזמן הגלות, אבל סו"ס ה"ז מצב זמן של גלות, ולא מסתבר כ"כ לומר שיעקב יצפה לזה מתי יבוא.

ולכן י"ל דזה שיעקב "ה' ממתינ ומצפה מתי יבוא" קאי ע"ז שכל אחד מישראל ממתינ ומצפה תמיד – על ה-

(45) ישע"י כו, ב.

(46) רש"י ישע"י שם.

(47) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 181 ואילך בבאור פרש"י הנ"ל, ושם ע' 183 ע"פ פנימיות הענינים.

(48) רמב"ן עה"ל לך יב, ו. ובכ"מ. נסמנו בלקו"ש חט"ו ע' 76 הערה 10.

(49) ראה בארוכה עקידה פרשתנו שער כח. וראה צפע"נ עה"ל ריש פרשתנו.

(50) ר"פ פה.

(51) ראה של"ה חלק תושב"כ פרשתנו (רחצ

רע"ב).

(41) וראה בארוכה לקו"ש שנסמן בהערה 32, ושם ע' 255 (וש"ג) שזה ה' דוקא ביוסף שלא ה' אפילו אצל יעקב.

(42) ראה (בנדר"ד) תו"א פרשתנו שם (כח, רע"ג). ת"ח שם קה, ד (פ"י). וראה בארוכה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.

(43) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית ע' שא ואילך.

(44) ב"ר פט"ז, ד.

הגלות להיות ממתינ ומצפה מתי יבוא משיח צדקנו לגאול את בני ישראל.

וכ"ש וק"ו בזמן דעקבתא דמשיחא, כשעומדים על סף הגאולה, דאז הוא אמיתית המצב ד"ממתינ ומצפה מתי יבוא", שהרי אחכה לו בכל יום שיבוא⁵⁵, ולא רק בכל יום ויום, שמחכים שיבוא ביום זה, אלא בכל יום ויום גופא — בכל שעה ושעה, כמו שאומרים ג' פעמים ביום (בימות החול) "לישועתך קוינו כל היום"⁵⁶,

ותיכף ומיד מתגלה "אורו של משיח", באופן שכאז"א רואה אותו ומביא את כאז"א מבני ישראל, אנשים נשים וטף, לארצנו הקדושה, ותיכף ומיד ממש.

(משיחת ש"פ וישב תשכ"ז)

(55) נוסח אני מאמין שנדפס בסידורים.

(56) וראה לקו"ש חלק ל (ע' 182-83) שזה גופא ממחר ומביא את הגאולה.

דה ותמרו⁵¹ הרי אמיתית תוכנו הוא מה שהקב"ה ה' עוסק ובורא אורו של משיח, עד"ז הוא בתחילת הפרשה, ב' חלומי של יוסף, שהיתה הקדמה והכנה לכ"ז, שיעקב ה' "ממתינ ומצפה מתי יבוא" מלכותו של יוסף, היינו משיח⁵² בן יוסף, שבא כהקדמה והכנה למשיח בן דוד⁵³, כמובא בכ"מ ברז"ל⁵⁴.

והנה התוכן דממתינ ומצפה מתי יבוא מורה על הקירוב והשייכות להדבר ש' אליו מצפים⁵⁵, ומזה גופא הוא הנתינת כח לכאז"א מישראל בכל משך זמן

(51) לח, א ואילך. ב"ר שם.

(52) ראה עקידה שם (רלו, סע"ב ואילך).

(53) ראה בארוכה של"ה פרשתנו שם (רצט, ב ואילך). וראה תר"ח שם (קה, ד ואילך), ושם, שהע' ליות דמשיח באות ע"י בח"י יוסף.

(54) ראה סוכה נב, א"ב. זח"א בהשמטות רסג, א. ח"ג רנב, א. ובכ"מ. — ראה תו"ש ויחי מט אות של. שערי זהר לסוכה שם, א ובהנסמן שם.

(55) ראה לקו"ש ח"ה שם.

וישב ב

שני טעמים על זה: א) שזה הי' לבטל הלעז שהוציאה אשת פוטיפר על יוסף, ב) על ידי שר המשקים ושר האופים באה הרווחה ליוסף (כמסופר בפ' מקץ).

ולכאורה תמוה, שהרי המשך הספורים בפרשיות אלו ברור ומפורש בפשוטו של מקרא (בריש פרשת מקץ), שע"י שר המשקים באה הרווחה ליוסף הצדיק – ומה הכריח את רש"י לחדש, בפשוטו של מקרא, שהסיפור עם שר המשקים ושר האופים הי' כדי לבטל את הלעז שהוציאה אשת פוטיפר על יוסף (ובפרט שכלל לא נזכר בקרא)?

יש מפרשים, שמחמת הטעם הנ"ל, כדי "שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם", הי' ראוי להביא המעשה הזה בסמוך לחלום – אבל השתא הרי כבר היו י"ב חודש ב' משמר⁶, ולפיכך צריך לומר טעם הראשון ג"כ [כדי לבטל הלעז תומ"י. ויש לומר, שזה שייך גם כן לשהייתם בבית האסורים י"ב חודש, כי כדי לבטל ול-

א. "ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאופה גו"י, ובפ' רש"י: "אחר הדברים האלה – לפי שהרגילה אותה ארורה [אשת פוטיפר] את הצדיק בפי כולם לדבר בו, הניא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו [כלומר], לפי שהיו כל דבריהם במה שאירע ליוסף עם אשת אדוניו, מה עשה הקב"ה, סבב סורחנם של אלו כדי שישובו מלהתעסק בו ולא יזכרו עוד ענין יוסף]. ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם".

והנה משמע שכוונת רש"י בפירושו היא לבאר ההמשך של פרשה זו (חלומות שר המשקים ושר האופים) לפרשה שלפני (מעשה יוסף עם אשת פוטיפר), וכלשון הכתוב, "אחר הדברים האלה", שלשון זו מורה שהוא המשך למ"ש לפנ"ז; ומבאר

(1) פרשתנו מ, א.

(2) דיוק ל' רש"י, "ארורה" (ולא "מרשעת") [ובפ' פרט שבב"ר כאן (פפ"ח, א) ליתא תואר זה, והיא הוספת רש"י] – י"ל, כי כבר פרש"י לעיל (לט, א) "מה זו (תמר) לשם שמים אף זו לשם שמים", ולכן לא נק' "מרשעת" אלא רק "ארורה", ע"ד לשון רש"י לעיל (ח"ש כד, לט) בנוגע לאליעזר עבד אברהם, בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך, שמוכח מזה שלשון "ארור" מתאימה גם אם אין שם הנהגה רעה. ונת' בארוכה בההתעודות. ו-אכ"מ.

(3) ראה גם ב"ר עה"פ (שם) – בנינו לשון.

(4) ל' ספר זכרון על פרש"י כאן.

(5) ראה גם יפה תואר (השלם) לב"ר שם. באר

יצחק על פרש"י כאן.

במשכיל לדוד כאן פ"י שרש"י בא לתרץ מ"ש

"אחר" שפירושו "סמוך" (כפרש"י לעיל לט, ז), "וביאר... דמיד אירע דבר זה לפי כו"י, אבל לכאור' רה א"כ הו"ל לרש"י לכתוב בפירוש "מד" (כלשון רש"י לעיל שם).

(6) אבל אין הם שני פירושים, דא"כ הו"ל "ד"א" (וכיו"ב), ופמ"ש "ועוד" מוכח שכוונתו דתרה וייהו איתנהו ב"י.

(7) מא, ט ואילך.

(8) דבכתוב (לט, יד) נאמר רק, "ותקרא לאנשי ביתה", לא, "בפי כולם". אלא שבב"ר עה"פ שם (פפ"ז, ח) איתא, "נתנה אותו בפייהם של כולם".

(9) גו"א ועוד כאן.

אבל מה שבי' צריכונא גם לטעם הב' לכאורה צע"ג, שהרי זה מפורש בקרא, כנ"ל בפנים.

(10) לקמו מ, ד ובפרש"י.

(*) וצע"ק מפרש"י פרשתנו לעיל עה"פ (לו, ג) "ח"י רעה אכלתה".